

“İklim Değişikliğine Karşı Yeşil Anayasalcılık” Toplantısı

Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı Başkanı Dr. Serkan Köybaşı Sunum Özeti

Öncelikle, tezimde¹ de belirttiğim gibi, iklim değişikliğinin hukukun araçsallaştırılmasıyla önlenebileceğini düşünmekteyim. Bu doğrultuda, yeşil anayasalcılık ve iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında eski terimleri geride bırakarak yeni kavram setlerinin kullanılması gerektiğini savunmaktayım. Bu kapsamda, terminolojik bir yaklaşımla başlarsak anayasalcılık; iktidarın sınırlanması anlamına gelmekte. Burada anayasalcılığın, burjuvazinin ticaretten elde ettiği kazanç ve gücü korumak için, aristokrasinin sahip olduğu iktidarı sınırlamaya çalışmasıyla ortaya çıktığını görmekteyiz. Buradan hareketle, yeşil anayasalcılık kapsamında ise burjuvazi iktidarının sınırlanmasını hedefleyen bir anayasalcılık hareketinden bahsediyoruz. Bu doğrultuda, yeşil anayasalcılık kısaca; karbon salınımı başta olmak üzere, iklim değişikliğine neden olan faaliyetlerin, ekolojik sürdürülebilirlik çerçevesinde hem ulusal hem de uluslararası yüksek mahkemeler tarafınca sınırlanması olarak tanımlanabilir. Burada, denetleyici mekanizma olarak yüksek mahkemelerin kullanılmasının gerekçesi ise, iklim değişikliğiyle mücadelenin olabildiğince hızlı şekilde gerçekleşmesini sağlamaktır. Yüksek mahkemelerin, sürdürülebilirlik ve iklim değişikliğine ilişkin unsurları denetleme yetkisinin aktivizm suçlamasıyla karşı karşıya gelmesini engellemek için geniş bir kitlesel desteğe ihtiyaç olacaktır.

Bu noktadan itibaren çevre kirliliği ve iklim değişikliğine geri dönecek olursak, söz konusu sorunların burjuva sınıfının ortaya çıkmasına dayandığı ifade edilmedi. Aydınlanma düşüncesinin yerleşmesi ve bunun sonucunda insanın biricikliği ve doğuştan sahip olduğu onurun onu diğer canlılardan ayırması, onun her şeyden üstün ve diğer canlıları sömürme hakkına sahip bir varlığa dönüşmesine neden olmuştur. Bu kapsamda, doğa ve doğanın tüm bileşenleri insanın üretim gücünün hammaddelerine dönüşmektedir. Burjuvazinin, büyüme amacıyla söz konusu hammaddeleri sömürdüğü ve bu sömürü düzeninin devamlılığını sağlamak için yargı ve hukukun üstünlüğünü de kapitalist düzeni pekiştirmek için kullandığı görülmektedir.

Burjuvazinin iktidarı ele geçirmesi ve Sanayi Devrimi ile birlikte başlayan ve ivmelenerek artan fosil yakıt tüketimi, altıncı yok oluş tehlikesi yaratmakta. Buna göre, yeryüzünde insanların ortaya çıkmasından önce gerçekleşen beş yok oluş var. Bilimsel araştırmalar sonucu bu yok oluşların nedeninin, Dünya'ya çarpan göktaşlarının tetiklediği iklim değişikliği olduğunu biliyoruz. Buradan hareketle, eğer karbon salınımının sebep olduğu küresel ısınmayı durdurmazsak, insanlık da yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalacak. Son yıllarda, özellikle Suriye İç Savaşı olmak üzere birçok çatışma, iklim değişikliğinin yarattığı koşullardan ortaya çıkmaktadır. Türkiye de, çevre kirliliği ve iklim değişikliğinin neden olduğu felakete son derece açık bir ülke olduğundan, anayasa-yapım sürecinde, sürdürülebilirlik temel ilke olarak ele alınmalıdır. Bu kapsamda, özellikle sanayileşmiş toplumların anayasa mahkemesi üyeleri önlerine gelen davalarda, burada bahsedilen kavramları esas alarak hüküm vermelidir. Yüksek mahkemelerin yardımıyla sürdürülebilir bir ekosistemin oluşturulması için fosil yakıt tüketiminin tamamen durdurulması gerekmektedir. Bu noktada, aynı zamanda hak kavramı yeniden ele alınmalı ve sadece insanı merkeze alan ya da insanı koruyan bir anlayıştan çıkılarak, diğer varlıkları ve doğayı da kapsayan bir kavrama dönüştürülmelidir.

---

¹ Bkz. Serkan Köybaşı, *İklim Değişikliğine Karşı Yeşil Anayasalcılık*, On iki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2023.

Burada yüksek mahkemelerin iklim değişikliğiyle mücadeledeki rolüne dönecek olursak, çevre hakkına ilişkin yargının bakış açısındaki değişimi gösterecek birkaç örnek davadan söz edebiliriz. Öncelikle, uluslararası yüksek mahkemelerden alınan söz konusu davalar, çevre hakkı ve iklim değişikliği kapsamında yargının geçirmekte olduğu değişimi de göstermektedir. Ele alacağımız ilk örnek olan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nde görülen *Sacchi ve Diğerleri Arjantin ve Diğerlerine Karşı*² davasında; uluslararası sorumluluk mekanizmasını tersine çeviren bir hükümde bulunuldu. Buna göre, bir ülkede salınan sera gazından, başka bir ülkede yaşıyan kişilerin etkilenmesinde fosil yakıt yakan ülke sorumlu tutuldu. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi'nde görülen *Daniel Billy Avusturalya'ya Karşı*³ kararında ise, iklim değişikliğinin sonuçlarından etkilenen azınlık grupların haklarına ilişkin hüküm verildi.

Buradan Avrupa'ya geçecek olursak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde (AİHM) örnek teşkil eden üç dava bulunmakta. *Duarte Agostinho ve Diğerleri Portekiz ve Diğer 32 Ülkeye Karşı*⁴ davasında, davacılar; yaygınlaşan orman yangınları kapsamında devletleri, iklim değişikliğiyile yeterli şekilde mücadele etmedikleri konusunda suçlamaktadır. İkinci AİHM örneği olan *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz ve Diğerleri İsviçre'ye Karşı*⁵ başvurusu ise, iklim değişikliğinin neden olduğu sıcak hava dalgalarından, davacı yaşlı kadınların etkilenmesi ve devletin söz konusu etkiyi önlemek için adım atmamasına ilişkindir. Bu dava, kişilerin ülkelerini iklim değişikliğiy çerçevesinde dava edebilmesinin önünü açabilecek niteliktedir. AİHM'den seçilen son örnek ise, yükselen deniz seviyesinin Carême Belediyesi'nin varlığını tehdit etmesi nedeniyle yapılan *Carême Fransa'ya Karşı*⁶ başvurusudur. Bu kapsamda, uluslararası mahkemelerin bağlayıcılık konusunda yetersiz kalmasından dolayı söz konusu çevre davalarının ulusal seviyede görülmesi, iklim değişikliğiyile mücadelenin hızlanmasını sağlayacaktır.

Ulusal seviyede görülen örnek çevre davaları ise Ekvador, Hollanda ve Almanya'dan alınmıştır. Bu doğrultuda, Ekvador Anayasa Mahkemesi'ne Los Cedros Ormanı'nın hükümet tarafından madencilik faaliyetlerine açılmasına ilişkin yapılan başvuruda Mahkeme, hak ihlali kararı vermiştir. Bu kapsamda Ekvador Anayasa Mahkemesi, söz konusu alanın bütün olarak korunması gerektiğine ve Los Cedros Ormanı'nın yaşama hakkı olduğuna hükmetmiştir. Karbon salınımını azaltma hedeflerine ilişkin Hollanda⁷ ve Almanya⁸ yüksek mahkemelerine çeşitli vakıf ve gruplar tarafından başvuruda bulunulmuş ve söz konusu mahkemeler, hak ihlali kararı vererek hükümet politikalarının yeniden şekillendirilmesini sağlamıştır.

---

² Bkz. Sacchi/Arjantin ve Diğerleri, B. No: 104/2019

³ Bkz. Daniel Billy/Avusturalya, B. No: 3624/2019

⁴ Bkz. Duarte Agostinho/Portekiz, B. No: 39371/20

⁵ Bkz. Verein KlimaSeniorinnen Schweiz/İsviçre, B. No: 53600/20

⁶ Bkz. Carême/Fransa, B. No: 7189/21

⁷ Bkz. Urgenda Vakfı/Hollanda, B. No: 19/00135

⁸ Bkz. Neubauer/Almanya, B. No: 1 BvR 288/20